

ARNON GRUNBERG [NEDERLAND]

DE RELIGIE GROEPSIDENTITEIT

Begin januari berichtte Ha'aretz dat Avraham Burg, die van 1999 tot en met 2003 voorzitter was van het Israëliësch parlement, het gerechtshof in Jeruzalem had gevraagd hem niet langer in het bevolkingsregister als 'Jood' te omschrijven.

Wat het verschil is tussen nationaliteit, etniciteit, religie en ras, die al te heikele kwestie, laat ik hier onbesproken. Zeker is dat mensen zich hebben verdeeld in groepen en dat de consequenties van die verdeling enorm verschillen. Lidmaatschap van een tafeltennisvereniging heeft doorgaans minder verregaande consequenties dan lidmaatschap van een land, waaraan meestal een paspoort vastzit en behoorlijk wat rechten en plichten.

De stateloze heeft niet zoveel rechten, niet voor niets is het tegenwoordig verboden mensen stateloos te maken. In andere tijden werden gestrafte burgers nog verbannen, feitelijk stateloos gemaakt, maar heden ten dage vinden wij dat net zo onwenselijk als oorlogsvoering met gifgas.

Het toezien op het naleven van rechten oftewel wetten gebeurt vrijwel altijd door staten zelf. Natuurlijk, er zijn supranationale instellingen zoals de VN, maar die zijn niet zo goed in het handhaven van de wetten, de moties die door dat orgaan zijn aangenomen. Om die reden hebben conservatieve tegenstanders van de VN het instituut vergeleken met een debatteerclubje.

Sommige soorten lidmaatschap waren of zijn, als bekend, een kwestie van leven en dood.

Wat mij interesseert aan het geval Burg is dat je kennelijk vrijwillig afstand kunt doen van een lidmaatschap dat ook volgens Burg raakt aan de kern van zijn identiteit.

Hannah Arendt maakt in haar essay over verantwoordelijkheid gewag van lidmaatschappen van groepen die door geen vrijwillig optreden van het lid teniet kunnen worden gedaan. Zo'n lidmaatschap staat volgens haar haaks op een 'zakelijke overeenkomst.'

Er bestaat dus vrijwillig en minder vrijwillig lidmaatschap. Het opzeggen van een lidmaatschap betekent niet automatisch dat je daarmee van alle blaam gezuiverd bent die dat lidmaatschap met zich meebracht, ik meen dat Arendt daarop doelt. De opzegging zou meer moeten zijn dan een witwasoperatie.

Met dit voorbehoud moet ik bekennen dat ik zeer hecht aan de mogelijkheid om welk lidmaatschap dan ook op te kunnen zeggen, al voeg ik daar meteen aan toe dat voor zover zelfmoord als opzegging van een lidmaatschap wordt beschouwd ik geen propagandist van suicide ben.

De jood, de christen, de moslim kunnen niet alleen het geloof vaarwelzeggen, maar ook stellen: ik behoor cultureel gezien er eveneens niet meer bij.

Men zit niet of althans veel minder dan vroeger gevangen in het door middel van geboorte verkregen geslacht. (Voor zover vrijheid uitmondt in keuzemogelijkheden en daarmee eigen verantwoordelijk is die vrijheid altijd ook een tweesnijdend zwaard, want als bekend: de eigen keuze drukt zwaar op ons).

De zwarte, de Aziat, de Zuid-Amerikaan et cetera zouden moeten kunnen zeggen: ik ben niet meer zwart of Aziatisch et cetera.

Opzegging van een lidmaatschap zal altijd weer door sommige andere leden van die club als verraad en gebrek aan solidariteit worden beschouwd, vooral als men lid was van een minderheid die vervolgd is geweest. De cultus van het slachtofferschap heeft ervoor gezorgd dat lidmaatschap van een groep heden ten dage vrijwel altijd lidmaatschap van een bepaald soort slachtofferschap is. In uitzonderlijke gevallen wordt men lid van een bepaald soort daderschap.

Groepsidentiteit lijkt op religie. Sommige mensen denken dat de relatie van de gelovige tot God alleen kan verlopen via het instituut kerk, moskee, synagoge. Anderen zien de relatie als een uiterst individuele aangelegenheid tussen de gelovige en God. Ik behoor tot de laatste soort. Hoewel ik niet gelovig ben meen ik dat mijn relatie tot mijn eigen visioenen, tot de existentiële kwesties die mij vormen en die ik gemakshalve best God wil noemen, een puur individuele is. Ik erken mijn eigen eenzaamheid, ik meen zelfs dat die bewuste eenzaamheid het kenmerk is van wat wij menselijkheid noemen.

En daaruit volgt het recht om lidmaatschappen op te zeggen.

Het lijkt me uitstekend dat in de toekomst, wellicht met behulp van enige technologie, mensen ook afscheid kunnen nemen van het lidmaatschap van de mensheid en lid kunnen worden van pakweg het geitendom. Zoiets lijkt nieuw, maar in de Griekse mythologie kwamen al wezens voor die half mens half bok waren, de zogenoemde saters.

Men bestrijdt de individualist omdat hij niet solidair zou zijn en egoïstisch is, maar daarachter gaat slechts angst schuil dat de individualist een potentiële spion zou zijn die zijn loyaliteiten niet duidelijk aangeeft.

Wie tot de conclusie komt dat het recht om een ketter te zijn het cruciale, misschien wel het belangrijkste recht is, kan niet meer onbevangen geloven in de religie van de groepsidentiteit.